

Marjan Tomšič

Srgaši

OTROK S PISATELJSKO PIPO

Kdo piše mladinsko literaturo, oziroma literaturo za mlade; za otroke in mladostnike? Jo piše tisti Drugi v pisatelju, ki je že odrasel ali pa jo piše tisti Prvi v njem, ki je še vedno otrok? In kaj pomeni: Drugi, ki je odrasel? Ali ni to tisti Drugi, ki je že programiran? Ki je že pod vplivom dolgoletnega vzgajanja in prevzgajanja? Ki je že civiliziran, in je torej produkt dolgoletnega vplivanja mnogih dejavnikov. Kdo so ti, pač vemo. Najprej te klešejo starši, nato te obdeluje vrtec, šola, religija, družba v najširšem smislu; ulica, vas, služba in tako dalje. Otrok v nas, tisti Tretji (pravzaprav Prvi) pa se stiska v kot in nima več daru govora, tudi pisanja ne. Preplašen je, zvezan, cenzuriran.

In kaj se potem dogaja? Ko ta Drugi piše za otroke in mladostnike, ali ni ta njegova literatura spet neke vrste program, ki se vstavlja v zavest in podzavest mladih bralcev? Torej se dogaja kroženje; drug drugega klešemo, pilimo, poliramo, pripravljamo za pot skozi življenje, ki je polno opozorilnih tabel, lahko bi rekli kar »prometnih znakov«, predpisov. In ki je, predvsem to, nasičeno z raznimi oblikami strahu in tesnob.

Zdaj se seveda postavlja vprašanje, kakšno literaturo bi pisal tisti Prvi, torej otrok v pisatelju; tisti, ki je potisnjen v kot? Ki torej še ni programiran, ki je še nevzgojen, neciviliziran. Ali ne bi ta otrok v nas pisal kaotično, da ne rečem kar anarhistično, torej skrajno divje in noro? Pa bi s takim pisanjem, s tako literaturo, bolj razdiral kot gradil? Ali pa bi bila, nasprotno, ta njegova literatura povsem neobremenjena; odrešena vzorcev in strahov, pa bi bila prav zato kot jutro sveža, originalna, resnična, torej močna in prepričljiva?

To so vprašanja, ki so se mi od nekdaj pojavljala, ko sem bral mladinsko literaturo in tudi takrat, ko sem jo sam pisal. V zakladnici mladinske književnosti sem našel le malo zares originalnega, malo takšnega, kar bi me razsvetlilo in zares navdušilo. Da ne bo pomote; sem štejem tudi vse, kar sem sam napisal za mlade. Nisem nobena izjema! Tudi jaz sem programiran in le težko uidem vstavljenim programom.

Govorim o tem, da je med nami le malo takih pisateljev, ki zaupajo Otroku v sebi in mu brez zadržkov predajo instrumente, s katerimi se piše; kemičnik, pisalni stroj ali pa računalnik. Le malo je takšnih, ki se kot odrasli pisci, torej zreli, urejeni, kultivirani... umaknejo, gredo na sprehod ali že kam, in dovolijo smrkavcu v sebi, da pove svoje. In ker je malo tako pogumnih, recimo tudi modrih, ali po Anthonyu de Mellu: prebujenih, je tudi malo ta prave literature za otroke in mladostnike. Da se lahko zgodi to, o čemer sem malo prej pisal, si moraš pač dovoliti »eno malo norosti«. Tiste

norosti, o kateri piše tudi *Sveto pismo*, namreč: Kar je v človekovih očeh modrost, je v Božjih norost, in kar je v Božjih očeh modrost, je v človekovih norost.

Seveda bi bilo narobe, ko bi zdaj kdo iz povedanega sklepal, da sem za anarhijo in za literaturo, ki bi mlade vračala, karikirano povedano, v oralno fazo razvoja. Hočem povedati le to, da je otrok v pisatelju nekaj čisto drugega kot v lepi okvir postavljena in na zid obešena slika. Otrok v pisatelju je igriv, sončno svetel, norčavo sproščen, nagajiv, neulovljiv, in je tudi potepuški, je raziskovalec, apriorni nejevernež, je tudi norček, ki skače čez potok tam, kjer je most, in je, to pa je bistveno, tankočuten razkrinkovalec neresnic. Je tudi brez napadalnosti, brez hudobije, ker pač ne pozna strahu. In še to: njegova fantazija ni zmaj na vrvici!

Mislím, da je otrok v pisatelju, s tem pa tudi te vrste literatura, vse prej kot zgodbice, ki preplavljajo literarni trg. Otrok v pisatelju namreč nima nič skupnega z ogabno sladkobnostjo v načinu pripovedi in v sami zgodbi; in nima nič skupnega z vsiljivo poučnostjo, s smešno pootročnim jezikom, kjer kar mrgoli pomanjševalnic; in tudi nima nič skupnega z moralizatorstvom, še manj s strogo dvignjenim kazalcem in ostro privzdignjenimi obrvmi. Otrok v pisatelju ne mara, ponavljam, polresnic, še manj pa laži. Od vsega pa so mu gotovo najbolj zoprni tisti teksti, ki so pedagoško privzdignjeni in kar zaudarjajo po šolskih klopeh.

Vem, da se nekateri ob poslušanju tega razglabljanja sprašujejo, češ kaj pa etika in morala in nujno potrebne družbene, civilizacijske norme? Mislím, da je skrb nepotrebna. Za »rušenje reda« je, verjemite mi, bolj nevarna vsa tista mladinska literatura, ki ne prihaja iz otroka - pisatelja. Prav ta je najbolj nevarna, ker izziva v mladih bralcih nasproten tok; zaveden, večkrat pa povsem nezaveden odpor in upor. Saj vemo, da smo z napačnimi vzgojno-pedagoškimi metodami dosegli prav nasprotno od tega, kar smo želeli doseči. Razen tega moramo otroku v sebi zaupati. Saj obstaja še nekaj, kar ni glasno in niti šepetaje izgovorjena beseda. Obstaja nekaj, kar deluje v duhu in je v duhu prisotno v vsakem človeku, še najbolj v otroku, ki ima na stežaj odprto dušo in razcveteno srce. Govorim o čutenju, o intuiciji, o luči v slehernem človeku. To je prirojen občutek za resnico in za pravilnost oziroma nepravilnost poti.

Anthony de Mello navaja v knjigi *Zavedanje besede* »pedagoškega karizmatika« A. S. Neilla (Summerhill): »Vsak otrok ima v sebi Boga. Naši poskusi, da bi otroka preoblikovali, bodo spremenili tega boga v hudiča.« Naj zapisano še dopolnim z Neillovimi spoznanji: »Nisem nikakršen genij, sem le človek, ki odklanja, da bi vodil koračke otrok. Pustim jim, da sami izoblikujejo svoje vrednote in te vrednote so vselej dobre in socialne. Religija, ki dela ljudi dobre, napravi ljudi slabe, toda religija, znana kot svoboda, napravi vse ljudi dobre, ker uniči notranji konflikt, ki dela iz ljudi hudiče.«

To je živa resnica! Namreč to, o prirojenem občutku za lepoto, dobroto in resnico. V to so me prepričali otroci v moji več kot dvajsetletni pedagoški praksi. Od njih sem se več naučil kot od odraslih in mnogo več, kot so mi ponujale knjige. Niso mi dovolili blefirati. Takoj so se odzvali z nezaupanjem in kritiko. Bili so torej bliže resnici in pristnosti kot jaz, njihov učitelj (in tudi pisatelj).

Ni razlogov za preplah! Pisatelj naj zaupa otroku - pisatelju. Ampak naj mu prav zares zaupa! Naj ne škili čez njegovo ramo in naj ne popravlja, še huje: spreminja njegove zgodbe. Niti besede se naj ne dotakne. Cenzorja v sebi, torej tistega grdega strahopetca, pisuna z zvezanimi rokami in nogami, naj kar se da odločno odslovi! Sledi in zaupa pa naj lučki, ki jo drži pred sabo otroška roka.

Menim, da velja poskusiti. Morda bo potem manj mladinske literature, bo pa sočna, originalna in niti malo spakljivo zlagana.

Barbara Gregorič in Neža Maurer